



Po razstavah

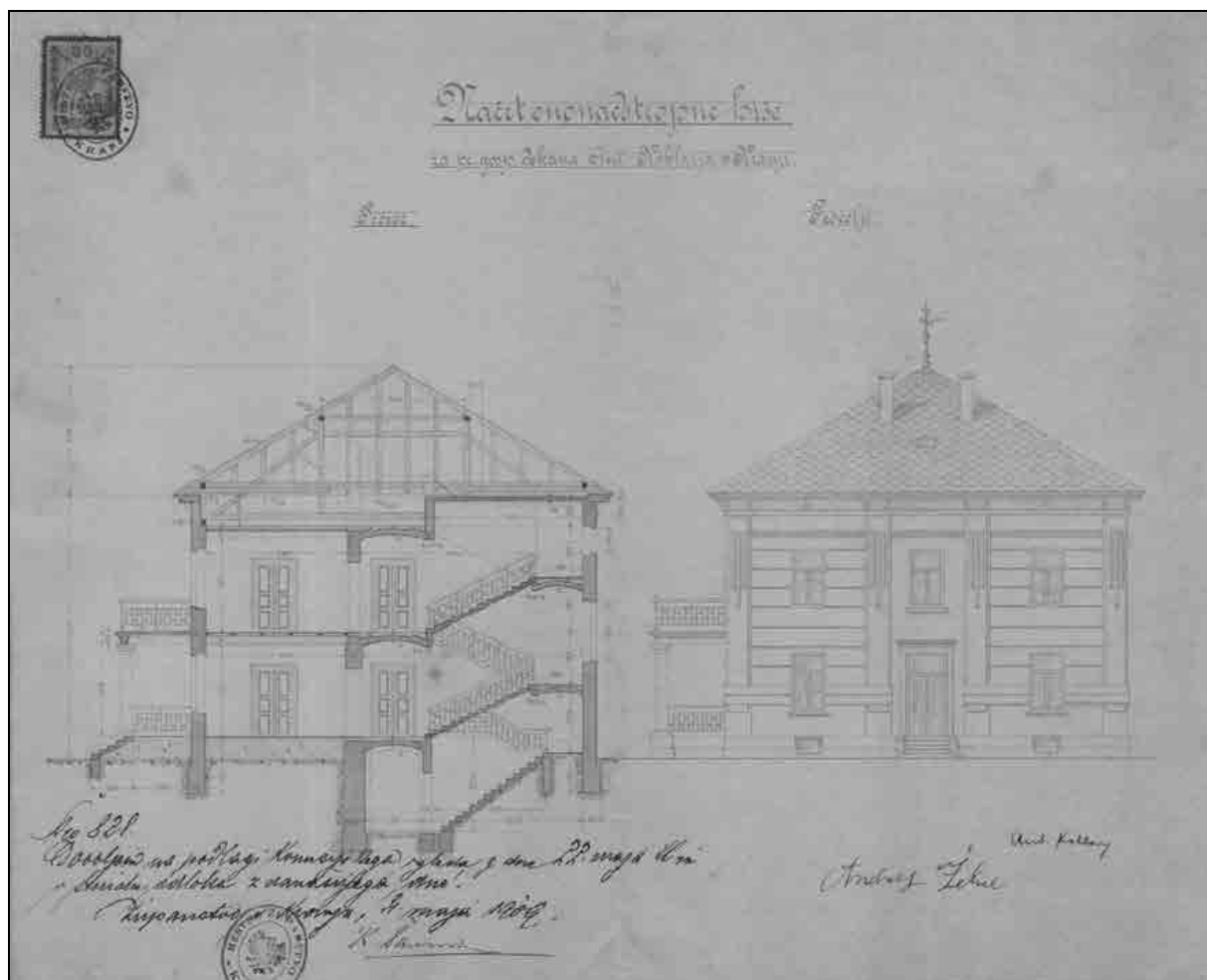


Stavbna dediščina mesta Kranja v arhivskem gradivu. Razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enote za Gorenjsko v Kranju. Avtorica razstave Marija Kos.

V pestro kulturno ponudbo gorenjske prestolnice se z razstavno dejavnostjo redno vključuje tudi Zgodovinski arhiv Ljubljana s svojo Enoto za Gorenjsko v Kranju. Arhiv tako vsako drugo leto

predstavi nekaj svojega gradiva s tematsko razstavo, ki je namenjena prebivalcem Kranja, njegovim obiskovalcem, strokovni in laični javnosti, kranjskim šolarjem in dijakom ter vsem, ki jih zanima zgodovina mesta.

Tokratna razstava je nosila naslov *Stavbna dediščina Mesta Kranja v arhivskem gradivu* in je bila odprta 1. septembra 2011. Kot že nekajkrat poprej je tudi tokrat vodstvo pri pripravi in postavitvi razstave prevzela vodja arhivske enote, arhivska svetovalka Marija Kos, univ. dipl. zgodovinarka. Raz-



Načrt sirotišnice na Stritarjevi ulici 7 v Kranju, 1909 (SI-ZAL-KRA-2, a. e.: 1330/I).

stava je temeljila na arhitekturnih in gradbenih načrtih pomembnih kranjskih stavb iz konca 19. in prve polovice 20. stoletja. Vsi razstavljeni načrti so izhajali iz zbirke načrtov pri fondu Občina Kranj. Avtorica razstave jih je izbrala na podlagi nekaj kriterijev, na primer časa nastanka, pomena stavbe, umetnostnih elementov v načrtu, lokacije stavbe in pomembnosti avtorja načrta. Na 26 panojih je bilo razstavljenih 38 načrtov, najmlajši je nosil letnico 1943, najstarejša dva pa 1873. Več načrtov iz tega sedemdeset let obsegajočega obdobja je predstavljeno v katalogu k razstavi.

Razstava je bila zasnovana tako, da so si načrti na panojih sledili v zaporedju glede na lokacijo stavb: začela se je v središču mesta, se ob »vpadnicah« širila v predmestja ter se končala z načrti velikih (večnadstropnih) stavb, hotelov in vodovodnega stolpa. Ob Koroški, Bleiweisovi in Stari cesti, Cesti Staneta Žagarja in Vodopivčevi ulici so se od konca 19. stoletja gradile vile bogatejših Kranjčanov in okoličanov, tudi stavbenik Josef Fuso je zgradil dve za lastno uporabo. Čeprav so gradbeni načrti po definiciji pomembni iz čisto tehničnih vidikov, so vendarle lahko lepi na pogled in pogosto zelo povedni. Predvsem z uporabo priloženega gradiva nam govorijo zgodbe o preteklih rodovih, njihovih ambicijah (ogledalo so njihova bivališča), okusu, finančnem položaju, veljavi v družbi ... Marsikaj od tega je lahko obiskovalec razstave razbral med vrsticami podnapisov pri posameznih načrtih, in ker zgodbe niso bile posebej izpostavljene, je razstava mogoče koga spodbudila, da je pobrskal po virih in literaturi kranjske zgodovine in poiskal še več podatkov o lastnikih stavb, naročnikih in izvajalcih načrtov.

Pri nekaterih stavbah lahko sledimo njihovi zelo strnjeni zgodovini izpred 19. stoletja do druge svetovne vojne (npr. Glavni trg 5, stavba »škofija« ob župnišču), pri drugih izvemo le, da je bil načrt narejen za potrebe prezidave, dozidave ali nadzidave. Pri nekaterih je bil izpostavljen namen gradnje (npr. Fusova vila na Cesti Staneta Žagarja, sirotišnica na Stritarjevi ulici, pokojninski dom za nameščence Pokojninskega zavoda na Koroški cesti), pri drugih smo lahko prebrali tudi nekaj historiata o nastanku: tako pri načrtu klasične gimnazije, pa Narodnega doma in pri gostilni na Jelenovem klancu. Avtorica razstavi namenoma ni dodala fotografij objektov, ker je želela vso pozornost nameniti zgolj načrtom. Je pa pripravila zemljevid mestnega jedra, na katerem so bile označene njihove

lokacije, kar je obiskovalcem pomagalo pri ugotavljanju, za katero hišo gre pri posameznem načrtu.

K razstavi je bil izdan katalog v ležečem A4 formatu, ki ga je oblikovalo podjetje Medit d.o.o. Na 56 straneh je s krajšim uvodom predstavljenih 44 načrtov, torej nekaj več kot na razstavi. Kratek uvod nam izčrpno in jedrnat predstavi zgodovinski in arhitekturni razvoj kraja, ki ga je od starejše železne dobe naseljeval človek in se je v antiki imenoval Carnium ter bil že tedaj zaradi prehoda čez Savo pomembna strateška točka na tem delu današnje Slovenije. Izvemo glavne podatke o spremembah imena in obsega mesta, o mestnih gospodih, razvoju meščanstva in njihovih bivališč ter bivalni kulturi. Predstavljeni so arhitekturno-umetnostni stili in njihovi ostanki v sodobnem Kranju, širitev mesta v okolico v 19. stoletju, poznejše regulacije mesta ter priključevanje okoliških naselij.

Nekaj besed je avtorica namenila arhitektom in stavbenikom, ki so pravzaprav zaslužni za obstoj razstavljenih načrtov. Zanimivo je, da se nekatera imena včasih pojavijo kot izvajalci del, drugič kot avtorji načrtov. Predvsem gradbeniki (stavbeniki) s svojimi podjetji so bili izurjeni za oboje. Takšna so bila npr. gradbeno podjetje Hrovat & Černe iz Ljubljane, stavbno podjetje Josip Slavec iz Kranja, stavbenik Angelo Molinaro iz Škofje Loke, stavbenik Ivan Kožuh iz Ladje pri Medvodah. Največ načrtov na razstavi je bilo delo stavbenika Josefa Fusa, po rodu Furlana, ki je v Kranju deloval na prelomu med 19. in 20. stoletjem. Od arhitektov so predstavljeni načrti Jožefa Plečnika, Ivana Vurnika, Vladimirja Šubica, Hermana Husa, Emila Navinška, Viljema Trea ... Arhitekti so naredili načrte za vse večje gradnje v Kranju: stavbo gimnazije, nadzidavo hotela Evropa, stanovanjsko hišo Pokojninskega zavoda, Narodni dom, hotel Nova pošta, kavarno Stara pošta, Ljudski dom (Prešernovo gledališče), medtem ko zasebnih hiš (vil) razen Plečnikovih načrtov Bežkove vile ne zasledimo.

Razstava Enote ZAL v Kranju je ponovno prinesla nekaj drobcev zgodovine mesta iz temnih arhivskih skladišč med meščane in druge obiskovalce, ki so si jo lahko ogledovali do 3. oktobra 2011. Od oktobra pa je v okrnjeni postavitvi na ogled v predverju Zgodovinskega arhiva Ljubljana na Mestnem trgu v Ljubljani.

Nataša Budna Kodrič